

گزیده کتابشناسی توصیفی احزاب و گروههای سیاسی ایران

از مشروطه تا به امروز

فاطمه صادقی گیوی (دانشجوی دوره دکترای رشته علوم سیاسی)

شروېشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

■ احزاب سیاسی ایران با مطالعه موردی نیروی سۆم و جامعه سوسیالیست‌ها /
محسن مدیرشانه چی، چاپ اول، تهران مؤسسه خدمات فرهنگی رسا، ۱۳۷۵،
۲۴۵ ص، رقمی.

در این کتاب مؤلف می‌کوشد تا با بررسی و تحلیل موقعیت و نقش جامعه سوسیالیست‌ها و اندیشه‌ها و عملکردهای رهبری آن در چند مقطع تاریخی حساس کشور، زوایایی از تاریخ معاصر را تشریح کند و در مورد نیروی سۆم به نتایجی دست می‌یابد. از نظر نویسنده، نیروی سۆم (که توسط خلیل ملکی با انشعاب از حزب توده تشکیل شد) دارای اهمیتی تاریخی است که دلایل خود را در این راستا ذکر می‌کند.

در این کتاب، نخست مسأله حزب یا تشکل یا تجمع سیاسی مختصراً بررسی شده، آنگاه پس از نگاهی به تاریخ تحزب در جهان، پیشینه احزاب و نیروهای سیاسی در ایران مطرح می‌شود. برای این بررسی، نویسنده این دوره را به چهار بخش به شرح ذیل تقسیم می‌کند: قیام مشروطه، استقرار و تحکیم قدرت رضا شاه، سال ۱۳۲۰ تا کودتای ۱۳۳۲، سالهای ۳۹ تا ۴۲ و سرانجام سالهای ۵۷ تا ۶۰ که تقریباً همه احزاب سیاسی در این ۴ دوره حیات داشته‌اند. در فصل دوم، نویسنده به تاریخ تحلیلی نیروی سوم و جامعه سوسیالیست‌ها می‌پردازد. در فصل سوم جایگاه و ویژگیهای نیروی سۆم و جامعه سوسیالیست‌ها را تبیین می‌کند. فصل چهارم به بررسی تحلیلی نیروی سۆم و جامعه سوسیالیست‌ها بر اساس نظریات سیاسی و جامعه‌شناختی اختصاص دارد.

■ احزاب سیاسی، جلد اول / ولی الله یوسفیه، چاپ دوم، بی جا، ساحل، دی ماه ۱۳۵۱، ۵۷۶ ص، وزیری.

نویسنده در بخش اول این کتاب، ابتدا حزب سیاسی را تعریف کرده، از پیدایش احزاب سیاسی و تشکیلات درونی احزاب سیاسی، احزاب چپ و راست، دموکرات و استبدادی و نظام های تک حزبی، دو حزبی و چند حزبی سخن می گوید و به بررسی رابطه دموکراسی و احزاب سیاسی، نقش احزاب سیاسی در پارلمان، و سیستم حزبی در کشورهای مختلف جهان می پردازد. در بخش های دوم، سوم، چهارم، پنجم و ششم کتاب، نویسنده نظام های حزبی عمده جهان یعنی انگلستان، آمریکا، فرانسه، ایتالیا و آلمان را بررسی می کند و در هر مورد وقایع تاریخی را که منجر به ظهور احزاب شده اند، به طور مختصر بررسی می کند.

■ احزاب سیاسی در مجلس سوم / منصوره اتحادیه (نظام مافی)، چاپ اول، تهران، نشر تاریخ ایران، تابستان ۱۳۷۱، ۲۰۳ ص + ۲۲، رقعی.

مؤلف هدف از این پژوهش را بررسی احزاب سیاسی فعال در زمان مجلس سوم معرفی می کند و در نظر دارد رابطه احزاب آن زمان با یکدیگر و با دولت ایران و دول خارجی را تبیین کرده و درباره ماهیت احزاب و مسائل مربوط به انتخابات تهران و شهرستانها بحث کند و بالاخره تحلیل مجادلات ایدئولوژیکی احزاب و نتایج آن در رویدادهای سیاسی ایران از دیگر اهداف مهم کتاب را تشکیل می دهد.

کتاب از هشت فصل تشکیل شده و در آخر نویسنده نتیجه گیری می کند که فشار افکار عمومی که مطبوعات نیز هم بیانگر و هم محرک آن بودند، بالاخره موجب بازگشایی مجلس سوم شد، اما این مجلس نیز نتوانست دولت را تقویت کند. چرا که ائتلاف دموکراتها و اعتدالیون مانند مجلس دوم چندان پایدار نبود، یعنی همان مسأله ای که سرانجام باعث انحلال مجلس دوم شده بود. با گشایش مجلس سوم احزاب کوچکتر از میان رفته و تنها دو حزب مهم اعتدالیون و دموکرات باقی مانده بودند، همراه با دسته ای به نام بی طرف و حزب جدیدی به نام هیأت علمیه ظاهر شدند. هیأت علمیه یک اقلیت راستگرا و تندرو بود و همه احزاب دیگر در مقابل آن جبهه گرفتند.

■ از صدر مشروطیت تا انقلاب سفید: تاریخچه فرقه دموکرات یا جمعیت عامیون

ایران / حسین جودت، تهران، درخشان، فروردین ۱۳۴۸، ۱۸۴ ص، وزیری.

به نظر نویسنده با طلوع مشروطیت در ایران و به موازات تشکیل مجالس مقننه و برقراری نظامات حکومت دموکراسی طرق بهبود زندگی و اصلاحات در شئون مختلف اجتماع متدرجاً مورد توجه رجال روشنفکر و طبقه آزادیخواه کشور قرار گرفته و مساعی زیادی نیز در راه اجرا و عملی کردن آنها به کار رفت. نویسنده خود از اوان جوانی و اوایل تشکیلات حزبی دوره مشروطیت در حزب دموکرات ایران وارد و کمابیش از فعالیت این حزب آگاه بوده و بدین لحاظ خواهان آنست که نسل جوان را نیز از این مسائل آگاه گرداند.

در این کتاب مؤلف در باره تاریخچه تأسیس فرقه دموکرات ایران، وقایع زمان محمد علیشاه و احمد شاه قاجار، مرامنامه فرقه سیاسی دموکرات ایران و حزب عامیون، مؤسسين فرقه دموکرات ایران، فعالیتهای فرقه دموکرات ایران در ادوار مختلف، طرز فکر زعمای فرقه دموکرات ایران، توجه فرقه دموکرات به بسط و توسعه فرهنگ، تجزیه فرقه دموکرات ایران به تشکیلی و ضد تشکیلی، تشکیل حزب سوسیالیست از ائتلاف و ادغام دموکراتها و اعتدالیها، حزب سوسیالیست و روش سیاسی آن، تجدید نظر در سازمان فرقه سابق دموکرات ایران (۱۳۲۳ شمسی) و تبدیل آن به حزب دموکرات ایران با مرامنامه جدید، روش حزب در سیاست خارجی، پیدایش دو دستگی در حزب توده، مرامنامه جمعیت عامیون ایران، نظامنامه آن جمعیت و مسائل متعدد دیگر توضیحاتی داده است.

■ اسناد احزاب سیاسی ایران (۱۳۲۰ - ۱۳۳۰ ش) / ج ۲ به کوشش: بهروز طیرانی، چاپ

اول، سازمان اسناد ملی ایران، پژوهشکده اسناد، ۱۳۷۶، ۴۳+۸۲۹+۵۴۹، وزیری.

نویسنده در این کتاب احزاب سیاسی میان سالهای ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۰ را بر حسب فهرست الفبایی بررسی می‌کند. نویسنده ضمن اشاره کوتاهی به وقایع مشروطه و پیدایش احزاب، به وقایع پیش و پس از شهریور ۲۰ و پیدایش احزاب در شرایط عدم توان رژیم برای سرکوب اشاره می‌کند. آنگاه ترتیب نیروهای مؤثر در جامعه در تشکیل احزاب در آن دوره را چنین بر می‌شمرد: نیروهای مستقل ملی و اصلاح طلب، افراد و خاندان های زمیندار و ذی نفوذ، دربار و قدرت های خارجی، سپس درباره هر کدام از اینها توضیحاتی می‌آورد.

نویسنده سپس، احزاب و جمعیت های این دوره را به لحاظ شیوه مبارزاتی به دو گروه تقسیم می کند، ۱. احزاب و گروه های معتقد به شیوه های دموکراتیک، ۲. احزاب و گروه های معتقد به شیوه های غیر دموکراتیک. شاخصه های مهم احزاب در این دوره به زعم نویسنده عبارتند از: ۱. جریان های فراگیر و غیر فراگیر، ۲. دوره فعالیت، ۳. شیوه مبارزاتی، ۴. تمایزات ایدئولوژیک. در ذیل قسمت اخیر، نویسنده احزاب را در ذیل ۴ قالب جای می دهد: الف - احزاب و گروه های مذهبی، ب - احزاب ناسیونالیست، ج - احزاب چپ، د - احزاب محافظه کار. ۵. شاخصه پنجم سازماندهی و نحوه اداره می باشد.

نویسنده یادآور می شود که در این مجموعه برخی از احزاب مثل حزب کبود، پان ایرانیست، ملیون ایران و غیر اینها فاقد سند بوده اند و آورده نشده اند و حزب توده به دلیل حجم زیاد اسناد در مجلدی جداگانه مورد بررسی قرار خواهد گرفت. نیز اسناد حزب دموکرات کردستان و حزب کومله به همراه سایر تحولات کردستان در آن دوره در مجلدی جداگانه بحث می شود. در این مجموعه دو جلدی جمعاً ۶۸ تشکل و حزب مورد بررسی قرار گرفته اند.

■ اسناد لانه جاسوسی / شماره ۲۰، احزاب سیاسی در ایران (۱). دانشجویان مسلمان

پیرو خط امام، بی جا، بی تا، بی تا، ۱۹۸ + ۹۵، رقمی.

مجموعه اسناد لانه جاسوسی آمریکا، در جلدهای ۲۰، ۲۱، ۲۲ و ۲۳ به احزاب سیاسی در ایران اختصاص دارد. در مقدمه مجلد بیستم چنین می خوانیم: که مجموعه این اسناد در واقع تاریخچه مختصری از سرگذشت احزاب سیاسی موجود در ایران خصوصاً در چند دهه اخیر را در بر می گیرد. عمده اسناد مربوط به احزابی است که از قدرت بیشتری برخوردار [بوده اند]. همچنین آمده است: گروه های فعالی که جاسوسان آمریکا برای آنها حسابی باز کرده بودند و سوابق آنها را جمع آوری کرده اند، عبارتند از: جبهه ملی، نهضت آزادی، حزب زحمتکشان، نهضت رادیکال، حزب توده و گروه های دیگری که از دل اینها بیرون آمده اند، همچون جبهه دموکراتیک ملی، حزب کارگران سوسیالیست و گروه هایی با مشی چریکی چون فداییان خلق و مجاهدین خلق. در کنار اینها از کانون وکلانیز که یک جریان سیاسی مطرح در جامعه بوده یاد شده... البته از احزاب دولتی زمان شاه ذکر می به میان نیامده است.

در این مجلد ابتدا پاره ای از سخنان سران برجسته احزاب نظیر کریم سنجابی، اللهیار صالح،

داریوش فروهر و ... آمده و نیز نقل قولهایی از گروه‌های مختلف نظیر مجاهدین و چریک‌ها و حزب توده، قسمت اعظم کتاب شامل سندهای مختلف در مورد اشخاص و احزاب یاد شده است. بخش دوم کتاب شامل اصل اسناد به زبان انگلیسی است که ۹۵ صفحه باقیمانده را در بر می‌گیرد.

■ اسناد لانه جاسوسی / شماره ۲۱، احزاب سیاسی در ایران (۲). دانشجویان مسلمان

پیرو خط امام، بی‌جا، بی‌نا، بی‌تا، ۱۷۰ + ۱۱۰ ص، رقی.

مجلد دوم پس از مقدمه با مطالب زیر پیگیری می‌شود: ۱. مرتضی بازرگان ۲. عبدالرحمن برومند ۳. کریم سنجابی ۴. سید علی شایگان ۵. اللهیار صالح. بخش دوم کتاب در صد و ده صفحه شامل اصل اسناد به زبان انگلیسی است.

■ اسناد لانه جاسوسی / شماره ۲۲، احزاب سیاسی در ایران (۳). دانشجویان مسلمان

پیرو خط امام، بی‌جا، بی‌نا، بی‌تا، ۱۳۲ + ۸۱ ص، رقی.

در این مجلد پس از آوردن اسناد مربوط به غلامحسین صدیقی، کشاورز صدر، داریوش فروهر، حسین و فریدون مهدوی، اصل اسناد به زبان انگلیسی آورده شده‌اند.

■ اسناد لانه جاسوسی / شماره ۲۳، احزاب سیاسی در ایران (۴). دانشجویان مسلمان

پیرو خط امام، بی‌جا، بی‌نا، بی‌تا، ۲۰۱ + ۱۴۱ ص، رقی.

مجلد چهارم از این مجموعه به اسنادی در مورد نهضت آزادی، متین دفتری، نهضت رادیکال، کانون وکلا و حزب زحمتکشان اختصاص دارد. بخش دوم این مجموعه شامل ۱۴۱ صفحه اختصاص به اصل اسناد به زبان انگلیسی دارد.

■ اسناد و مدارک جنبش مسلمانان مبارز ۵۷ - ۱۳۵۶ / شورای انتشارات و تبلیغات

جنبش مسلمانان مبارز، بی‌جا، بی‌نا، بی‌تا، ۲۳۱ ص، رقی.

در مقدمه این مجلد یادآوری شده که به علت یورش‌های مأموران ساواک در دوران سلطه رژیم پهلوی، قسمتی از اسناد از بین رفته است، ولی تا آنجا که امکان داشته به کمک اعضاء و هواداران

جنبش مسلمانان مبارز جمع آوری شده است. نیز تاریخچه ای از جنبش مسلمانان مبارز آورده شده است و بر حمایت جنبش از مشی مسلحانه برای رسیدن به اهداف تأکید شده است. اسنادی که در این مجلد فراهم شده عمدتاً شامل بیانیه هایی هستند که جنبش در فاصله سالهای ۵۶ تا ۵۷ و تا بدو پیروزی انقلاب اسلامی است که به انتشار آنها دست زده است.

■ اسنادی از جمعیت‌های مؤتلفه اسلامی، جاما، حزب ملل اسلامی / انتشارات دوازده

محرم (۱۵ خرداد)، بی جا، نشر نصر، ۳ فروردین ۱۳۵۳، ۶۴ ص، رقی.

این کتاب حاوی اطلاعات و چند سندی است در باره سه گروهی که از آغاز ۱۵ خرداد در راه مبارزه قهرآمیز افتادند. یعنی هیأت‌های مؤتلفه اسلامی، جاما (جبهه آزادیبخش ملی ایران) و حزب ملل اسلامی. هیأت‌های مؤتلفه اسلامی از ائتلاف چندین جمعیت اسلامی از جمله «مکتب توحید» در سال ۱۳۴۰ تشکیل و به صورت مخفی به فعالیت پرداخت و متشکل از دانشجوی، دانش آموز، بازاری، کارگر، طلاب علوم اسلامی و کارمندان جزء بود. در این کتاب برای توجه دادن به قدرت تشکیلاتی این سازمان، به پخش وسیع اعلامیه تاریخی آیت الله خمینی در شهرهای مختلف ایران در آن زمان اشاره شده است. همچنین در مورد سایر فعالیتهای این جمعیت نیز گزارشهایی آمده است.

قسمت دوم این کتاب مربوط به اسنادی است از جاما یعنی جبهه آزادیبخش ملی ایران که افرادی نظیر دکتر کاظم سامی کرمانی، دکتر حبیب الله پیمان، مصباح تلقینی، رسول رزق جو قناد و غیره عضو آن بودند. این اسناد شامل کیفرخواست صادره علیه اعضای این گروه و نشریات آن است.

در بخش سوم این کتاب نکاتی چند درباره حزب ملل اسلامی آورده شده و توضیح داده شده است که به علت دسترسی نداشتن به اسناد حزب ملل اسلامی ناگزیر مطالبی آورده شده که بهنگام دستگیری افراد این سازمان در یکی از شماره‌های روزنامه کیهان آورده شده. از جمله این مطالب محکومیت محمد جواد حجتی کرمانی و موسوی بجنوردی است. در آخر نام و تصویر بسیاری از دستگیر شدگان و محکومین حزب ملل اسلامی با نوع محکومیت آنها آورده شده است.

■ اطلاعیه‌ای از برنامه انقلابی فداییان اسلام / فداییان اسلام، بی جا، بی تا، ۹ + ۹۰ ص، وزیری.

مؤلفان در ابتدا تذکر می دهند که این کتاب اولین بار در سال ۱۳۲۹ از طرف سازمان فداییان اسلام

به منظور طرح برنامه اداره یک کشور اسلامی منتشر شد و حال که نهضت مردم به رهبری نائب الامام خمینی در شرف پیروزی است به عنوان پیش درآمدی به برنامه کار حکومت اسلامی در اختیار خوانندگان قرار می‌گیرد. در ادامه، ابتدا تاریخچه مختصری از فعالیتهای فداییان اسلام از بدو تأسیس در ۱۳۳۴ تا شهادت اعضای آن در سال ۱۳۳۶ به اطلاع می‌رسد. در بخش بعدی اعلامیه فداییان اسلام یا کتاب رهنمای حقایق یا نماینده کوچک حقایق نورانی جهان بزرگ آمده است. در فهرست این اعلامیه با مطالب زیر آشنا می‌شویم: ریشه‌های مفسد خانمان سوز ایران و جهان، اجرا نشدن احکام اسلام و قانون مجازات، مفسد فرهنگ، نبودن فرهنگ، شهوت آموزی به نام علم و ...، طریق اصلاح عموم طبقات و دستور العمل برای شئون مختلف حکومت و جامعه، ایران به یاری خدای جهان و با اجرای دستورات گذشته بهشت جهان خواهد بود و ...

■ برخی علل ناپایداری احزاب سیاسی در ایران / حسین تبریزیا، انتشارات

سیاوش، چاپ اول، بهار ۷۷، ۲۹۲ ص، وزیری.

مؤلف در ابتدا از این امر اظهار تأسف می‌کند که سرنوشت احزاب سیاسی در جامعه معاصر ایران از یکسو اندوهناک و از سوی دیگر با کارنامه‌ای خنده آور و مضحک بوده است. بر همین اساس، سرگذشت احزاب سیاسی ایران را سرگذشتی «کمیک - تراژیک» می‌داند. مؤلف در این کتاب به طرح پرسشهایی نظیر: علل رازناک بودن و چندگانه بودن سرنوشت و سابقه احزاب سیاسی ایران، علل ناپایداری احزاب سیاسی، ریشه‌های ناپایداری و علت مطلوب نبودن نظام حزبی در ایران با سابقه تحزب ۹۰ ساله، اقدام به پاسخگویی به آنها می‌کند.

این کتاب از یک پیشگفتار، یک مقدمه، ۵ فصل و ۷ بخش تشکیل یافته است. در فصل پنجم، مؤلف در پاسخگویی به برخی علل ناپایداری احزاب سیاسی در ایران عوامل داخلی و خارجی را بر می‌شمرد. در ذیل عوامل داخلی، نویسنده از فقدان تجربه در مشارکتهای سیاسی، نقش فرهنگ سنتی، سواد و بینش توده‌ها، نقش احزاب دستوری و شخصی، نقش گروه‌های ذی نفوذ در ناپایداری احزاب یاد می‌کند. و در ذیل عوامل خارجی از نقش حاکمیت متمرکز امپریالیستی و ناپایداری احزاب، سلطنت‌های متمرکز در ایران، وابستگی ایدئولوژیکی - سیاسی مرامنامه‌ها و لیدرها، عدم تقارن توسعه سیاسی با توسعه اقتصادی و غیره یاد می‌کند.

■ پیدایش و تحول احزاب سیاسی مشروطیت (دوره اول و دوم مجلس شورای ملی) / منصوره

اتحادیه (نظام مافی)، چاپ اول، تهران، نشر گستره، بهار ۱۳۶۱، ۳۸۵ ص، وزیری.

این کتاب برای اخذ درجه دکتری مؤلف در رشته تاریخ برشته تحریر در آمده است، و مطالعه احزاب سیاسی ایران در سالهای ۱۳۲۴ تا ۱۳۳۵ هـ ق (۱۹۱۱ - ۱۹۰۶ م) را در بر می‌گیرد. در بخش اول تحلیلی از انجمنهای قبل از انقلاب مشروطیت به عمل آمده است. بخش دوم کتاب مربوط است به مجلس دوم و تحول احزاب پس از استبداد صغیر. نویسنده در فصل دوم از بخش دوم کتاب، از روش‌ها، تاکتیک‌ها و مرامنامه‌های دو حزب دموکرات و اجتماعيون اعتدالیون سخن می‌گوید. نویسنده معتقد است که دموکراتها برنامه‌ای پیشرفته‌تر از رقبای اعتدالی خود ارائه می‌دادند. دولت وقت فعالیت احزاب را موجب اختلال کار می‌دانست. سرانجام با همدستی قدرتهای بزرگ مجلس دوم را بستند و مدت ۳ سال از تجدید انتخابات جلوگیری کردند. با این وجود حزب دموکرات در مجلس سوم بیش از دیگران وحدت خود را حفظ کرده بود.

■ تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱ و ۲ / محمد تقی ملک الشعراء بهار، چاپ سوم،

تهران، شرکت سهامی کتابهای جیبی، ۱۳۵۷، ج ۱ (۳۸۲ ص) ج ۲ (۱۸ + ۷۹۹ ص)، رقمی.

در این کتاب، نویسنده پس از آوردن شرحی از سرگذشت خویش، شرح مختصری از اوضاع سیاسی ایران در دوران بعد از مشروطه می‌آورد. این کتاب ابتدا به شکل مقالاتی در روزنامه «مهر ایران» انتشار می‌یافت که به علت استقبال مردم نویسنده تصمیم می‌گیرد آن را به صورت کتابی جداگانه تدوین کند و علاوه بر این یک مجلد دیگر بر آن بیفزاید که «در مقدمه کار کودتای ۱۲۹۹ و بیرون آمدن سردار سپه که پهلوان این داستان است» و فصلی در تاریخ مختصر پادشاهی احمد شاه قاجار بدان بیفزاید. از اینرو مجلد نخستین را نیز به آن می‌افزاید و هر دو جلد را «تاریخ انقراض قاجاریه» نام می‌گذارد. البته وی قصد داشته که جلد سوم آن را نیز بنویسد و مقداری را نیز که درباره سید حسن مدرس می‌باشد نوشته است، لیکن موفق به اتمام آن نگردید. اکنون خلاصه تاریخچه نگارش این کتاب را از مقدمه جلد دوم آن به قلم محمد گلبن عیناً ملاحظه می‌فرمایید:

«بهار، به دعوت مجید موقر که امتیاز روزنامه مهر ایران را گرفته بود، به همکاری با وی پرداخت.

نخست، رساله‌ای زیر عنوان «اخلاق را دریابید» و سپس، رساله دیگری زیر عنوان «جوانمردی» در

چندین شماره مهر ایران نوشت و سرانجام، در اسفندماه ۱۳۲۰، به نوشتن سلسله مقالاتی زیر عنوان «تاریخ مختصر احزاب سیاسی در ایران» پرداخت که نزدیک به شش ماه ادامه یافت و در مردادماه ۱۳۲۱ پایان یافت. این کتاب همان رشته مقالات است که به صورت جلد دوم منتشر می‌گردد. اما، جلد اول این کتاب، در اصل، بعد از جلد دوم به صورت رشته مقالاتی در روزنامه نوبهار که امتیازش متعلق به خود وی بود، در طی سالهای ۲ - ۱۳۲۱ شمسی انتشار یافت و در سال ۱۳۲۳ به صورت مدون منتشر شد. جلد دوم تا این زمان هرگز صورتی مدون نیافته بوده است.

بیش از آن که جلد اول این کتاب در سال ۱۳۲۳ منتشر گردد، بهار جلد سوم را زیر عنوان «قضاوت‌های تاریخی» درباره «مدرس، بزرگترین مرد فداکار» در روزنامه نوبهار آغاز کرد و از شماره ۹۰ تا ۱۰۰ نوبهار نوشتن آن ادامه داشت. ولی، سرانجام روزنامه توقیف شد و مقالات ادامه نیافت. مؤلف هدف از نگارش این کتاب را خدمت به افکار عامه و ضبط وقایع کشور می‌داند و نه انتقام یا انتقاد و یادآوری می‌کند که مرادش تنها ضبط حوادثی بوده که خود در آنها شرکت داشته و مقصدش خودستایی یا مذمت دیگری نیست.

هر دو مجلد کتاب، فاقد فصل بندی‌های رایج در فن کتاب نویسی است.

■ تحقیقی بر جنبش کمونیستی در ایران و مقالاتی از لنین / بی‌جا، ستاره سرخ، بی‌تا، ۱۳۷ ص. رقی.

این کتاب از ۲ بخش تشکیل شده و بخش اول آن به موضوع مقاله حاضر مرتبط است و بررسی است در مورد گروه‌ها و جنبش کمونیستی در ایران. مطالبی که در این قسمت آمده عبارتند از: اوضاع ایران از جنبش تنباکو تا تشکیل حزب کمونیست (۱۹۲۰ - ۱۸۹۰)، انقلاب مشروطیت، نهضت جنگل، قیام شیخ محمد خیابانی و کلنل محمدتقی خان پسیان، سوسیال دموکراسی انقلابی در ایران، حزب اجتماعیون عامیون ایران، حزب عدالت که به نظر نویسنده یا نویسندگان شالوده حزب کمونیست ایران است، خط مشی سیاسی حزب کمونیست، مراحل تشکیل حزب کمونیست از اول ژوئن، ۱۹۲۰ تا سرکوب حزب در ۱۹۳۱ و فعالیت‌های مختلف حزب در شهرهای مختلف ایران، این بخش ۳۵ صفحه اول کتاب حاضر را در بر می‌گیرد.

■ جناح بندی سیاسی در ایران از دهه ۱۳۶۰ تا دوم خرداد ۱۳۷۶ همراه با مصاحبه یا دکتر محمد علی همایون کاتوزیان / دکتر سمیه برزین، چاپ سوم تهران، نشر مرکز، ۱۳۷۸، ۱۲ + ۱۲۷ ص، رقیمی.

مؤلف در این کتاب قصد خود را شناختن ویژگی ها و قانونمندی های پدیده جناح بندی و جزئیات آن می داند و مسأله جناح بندی را از نظر علوم سیاسی بررسی می کند. یعنی آنکه بپرسد که پیامد و نتیجه چنین پدیده اجتماعی چیست و آیا می توان در باره آینده آن حدس و گمانی زد یا خیر؟ در وهله دوم نویسنده تأکید می کند که این کتاب را کاملاً بی طرفانه نوشته و پدیده جناح بندی را از چند زاویه مورد بررسی قرار می دهد از جمله، معنای اندیشه جناحی، تحریف جناح بندی، جناح بندی به عنوان یک مرحله تاریخی، تأثیر جناح بندی در حوزه سیاسی، جناح بندی و توسعه سیاسی و اقتصادی و جناح بندی در نظام جمهوری اسلامی ایران.

در بخش سوم این کتاب نیز با مطالب زیر آشنا می شویم:

چهار جناح جمهوری اسلامی (دهه های ۱۳۶۰ و ۱۳۷۰) شامل جناح حزب الله، جناح میانه، جناح راست، جناح چپ. و نیز مطالبی با عناوین: صف بندی اول یا شکل گیری جناح لیبرال، صف بندی دوم یا شکل گیری جناح حزب الله، صف بندی سوم یا تحکیم حزب الله، صف بندی چهارم یا شکل گیری جناح میانه و راست، صف بندی پنجم یا تحکیم گرایش میانه و ...
فرقه گرایی در تاریخ معاصر ایران، عنوان مصاحبه ای است که در پایان کتاب آمده و با دکتر محمد علی همایون کاتوزیان صورت گرفته است.

■ جناح های سیاسی در ایران امروز / حجت مرتجی، با مقدمه دکتر صادق زیبا کلام، چاپ اول، انتشارات نقش و نگار - انتشارات شفیعی، ۱۳۷۷، ۳۲ + ۳۰۴ ص، رقیمی.

مؤلف در مقدمه خود می گوید: «جناح های سیاسی فاقد ویژگی های یک حزب سیاسی هستند. زیرا احزاب اساسنامه و مرامنامه دارند...». نویسنده در ادامه با ذکر دلایل خویش تفاوت میان جناح و حزب را بر می شمرد. مؤلف به منظور رفع خلأ در زمینه مطالعه در مورد جناح های سیاسی در جمهوری اسلامی ایران، به این پژوهش دست می زند. محدوده زمانی پژوهش فاصله سالهای ۱۳۷۴ تا ۱۳۷۶ را در بر می گیرد. در این مدت دو گروه کارگزاران و جمعیت دفاع از ارزشهای انقلاب

اسلامی شکل گرفتند. فصل اول پژوهش اختصاص به دیدگاه‌های مختلف درباره جناح بندی در نظام جمهوری اسلامی ایران دارد. در فصل دوم، مواضع سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جناح‌ها در فاصله سالهای ۱۳۷۴، ۱۳۷۶ تشریح شده است. در این فصل، جامعه روحانیت مبارز و تشکل‌های همسو، مجمع روحانیون مبارز و گروه‌های نزدیک به آن، کارگزاران، جمعیت دفاع از ارزشهای انقلاب اسلامی، انصار حزب الله و اتحادیه انجمن‌های اسلامی دانشجویی و دانش‌آموختگان دانشگاهها و مراکز آموزش عالی (پیام دانشجو) در زمینه مسائل سیاسی، اقتصادی و فرهنگی تبیین شده است. در فصل سوم دیدگاه‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جناح‌ها با یکدیگر مقایسه شده است. در پایان نتیجه‌گیری و منابع و سپس مآخذ شناسی جناح‌های سیاسی در نظام جمهوری اسلامی ایران آمده است.

■ در باره حزب نکاتی: چند در باره تحول حزب به مثابه حزب طراز نوین طبقه کارگر / احسان

طبری، نوالدین کیانوری، ایرج اسکندری و دیگران، بی جا، بی تا، ۱۳۵۵، ۱۱۱ ص، رقمی.

این کتاب شامل مجموعه مقالاتی است از افراد مختلف و رهبران حزب توده با عناوینی مانند: نکاتی چند در باره تحول حزب توده ایران به مثابه حزب طراز نوین طبقه کارگر، نقش حزب توده ایران در مسأله سیاسی و دفاع از منافع طبقه کارگر، نبرد حزب توده ایران علیه انحراف‌های «راست» و «چپ» و در دفاع از مارکسیسم - لنینیسم و در راه تدوین مشی دولت انقلابی، حزب توده ایران پرچمدار مبارزه علیه امپریالیسم و در راه استقلال ملی، حزب توده ایران و مبارزه در راه دموکراسی، درسهای پیکار، حزب توده ایران و نهضت زنان در ایران.

■ ریشه یابی مختصری از تاریخچه گروه‌ها / محمد رضا اخگری، چاپ اول، تهران،

صبح امروز، تابستان ۱۳۶۳، ۱۲۴ ص، رقمی.

مؤلف در این کتاب با آوردن شرح مختصری از گروه‌هایی نظیر فراماسونرها، مارکسیست‌ها، سوسیالیست‌ها و غیره تاریخچه پیدایش گروه‌های مختلف را در ایران بررسی می‌کند. بخشهای مختلف این کتاب به طور خلاصه عبارتند از: فراماسونری در ایران، نهضت ثنباکو، سید جمال الدین اسدآبادی، مشروطیت، حزب دموکرات، حزب اعتدالیون، نهضت میرزا کوچک خان، مدرس،

حزب توده، حزب دموکرات آذربایجان، اولین انتخاب در حزب توده، حزب دموکرات کردستان، چریکهای فدایی خلق ایران، گروههای مختلف مائوئیست، سازمان مارکسیست لنینیست توفان، حزب رنجبران، اتحاد کمونیستی، حزب کارگران سوسیالیست، جبهه ملی، فداییان اسلام، سازمان مجاهدین خلق ایران، سازمان پیکار در راه آزادی طبقه کارگر، جنبش مسلمانان مبارز، فرقان و انجمن حجّیه.

■ سیاست و سازمان حزب توده از آغاز تا فروپاشی، ۲ ج / مؤسسه مطالعات و

پژوهشهای سیاسی، چاپ اول تهران، ۱۳۷۰، ۳۸۷ ص، وزیری.

این کتاب، بررسی تاریخچه مارکسیسم ایرانی را با تأکید بر حزب توده، موضوع خود قرار داده است. در بخش اول، مبانی استراتژی و تاکتیک مارکسیستی، با نگاهی به سیر تاریخی مارکسیسم ارائه می‌شود. بخش دوم کتاب، به بررسی تاریخچه حزب توده، از تأسیس تا انقلاب اسلامی ایران اختصاص دارد. سومین بخش کتاب، به «حزب توده و انقلاب اسلامی ایران» اختصاص دارد، بخش چهارم، پس از بررسی اصول سازماندهی از دیدگاه مارکسیسم، به تشکیلات «رسمی» و «علنی» حزب توده، تشکیلات مخفی و سازمان نظامی حزب توده پس از انقلاب اسلامی ایران می‌پردازد. در بخش پنجم «سازمانهای وابسته به حزب توده» در سال‌های ۶۱-۱۳۵۸، شامل: سازمان جوانان، کانون دانش آموزان، کانون صنفی فرهنگیان، تشکیلات دموکراتیک زنان، اتحاد دموکراتیک مردم ایران، شورای نویسندگان و هنرمندان را معرفی می‌شوند.

بخش ششم به بررسی «انحلال حزب توده و دستاوردهای آن» اختصاص دارد. در این بررسی شبکه جاسوسی شوروی در ایران و شبکه گسترده نفوذی حزب توده و ارتباطات آن با مأمورین کا.گ.ب و جی. آ.ریو (سازمان اطلاعات نظامی شوروی) تشریح شده است. این بخش با تجدید چاپ متن کامل اعترافات تلویزیونی سران حزب توده و دیگر مارکسیستها به پایان می‌رسد.

بخش هفتم بقایای حزب توده را معرفی کرده، و بابحثی پیرامون «بحران مارکسیسم ایرانی، علل و آینده آن» به پایان می‌رسد. این کتاب به طور عمده بر اساس اسناد وزارت اطلاعات تنظیم شده است.

■ شناسنامه تشکلهای و احزاب سیاسی جمهوری اسلامی ایران / اداره کل سیاسی وزارت کشور،

دبیرخانه کمیسیون ماده (۱۰) احزاب، انتشارات کمیل، پاییز ۱۳۷۷، ۵۸۴ ص، وزیری.

تا قبل از روی کار آمدن دولت آقای خاتمی در سال ۱۳۷۶، حدود ۳۹ گروه موفق به اخذ پروانه فعالیت سیاسی از کمیسیون ماده ده احزاب وزارت کشور شده بودند. قانون فعالیت احزاب، جمعیتها و انجمنهای سیاسی و صنفی در سال ۱۳۶۰ مورد تصویب قرار گرفت اما اجرای عملی آن تا سال ۱۳۶۸ مسکوت ماند و از آن سال به بعد تلاشهای زیادی برای صدور مجوز فعالیت گروههای سیاسی آغاز شد. پس از دوم خرداد ۷۶ وزارت کشور خود را موظف دید که در راستای نهادهای قانونی تلاش نماید. چاپ این کتاب در راستای شناساندن تشکلهای و احزاب سیاسی مجوز گرفته و قانونی صورت گرفته است. در این شناسنامه علاوه بر قانون فعالیت احزاب، جمعیتها، انجمنهای سیاسی، صنفی و انجمنهای اسلامی و اقلیتهای دینی، نام ۵۹ تشکل سیاسی، صنفی و غیره... با ارائه اساسنامه، مرامنامه و علل تشکیل آنها آمده است. از جمله این احزاب، جمعیتها و انجمنهای سیاسی و صنفی و غیره می توان از جمعیت زنان جمهوری اسلامی ایران، انجمن اسلامی فارغ التحصیلان شبه قاره هند، سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی ایران، جامعه اسلامی مهندسين، انجمن روزنامه نگاران مسلمان، جمعیت فداییان رهبر، حزب همبستگی ایران اسلامی، جمعیت مؤتلفه اسلامی، مجمع روحانیون مبارز تهران را نام برد.

■ ضررهای نفاق در جنبشهای ملی ایران از نهضت جنگل تا ۲۸ مرداد / غ.ب.

داداش زاده، بی جا، بی نا، بی تا، ۱۶۸ ص، رقی

نویسنده در مقدمه کتاب توضیح می دهد که قصد دارد ۵ موضوع را مورد بررسی قرار دهد: ۱. نهضت جنگل به رهبری میرزا کوچک خان و رابطه آن با کمونیست ها، ۲. علت این امر که شاه مخالفان خود را کمونیست می نامید، ۳. آیا می توان با کمونیست ها متحد شد؟، ۴. پیشه وری و فرقه دموکرات آذربایجان، ۵. کتابهای نفاق افکن و حزب توده ایران.

سپس در طول کتاب به بررسی شکل گیری نهضت جنگل، میرزا کوچک خان و برنامه های سیاسی او، شوروی و نهضت جنگل پرداخته و از عملکرد پیشه وری و حزب توده دفاع می کند. در آخر نیز شرحی از کودتای ۲۸ مرداد به رهبری سیا می آورد.

■ فداییان اسلام: تاریخ، عملکرد، اندیشه / اثر شهید سید مجتبی نواب صفوی، به کوشش سید هادی خسروشاهی، تهران، انتشارات اطلاعات، چاپ اول، ۱۳۷۵، ۳۳۱ ص، وزیری.

این کتاب از یک مقدمه و چند بخش متشکل است. بخش های آخر کتاب در برگیرنده همان مطالبی است که در کتاب «اطلاعیه ای از برنامه انقلابی فداییان اسلام» آمد. مطالب بخشهای اول کتاب عبارتند از: مقدمه، خاطرات یا تاریخ پیدایش فداییان اسلام، مسأله فلسطین، تشکیل مجمع مسلمانان مجاهد و مسأله انتخابات و هژیر، رزم آراء، جبهه ملی و فداییان اسلام، حکومت نظامی، قتل دکتر زنگنه، ملی شدن صنعت نفت و توضیحاتی شامل اسنادی از رژیم گذشته در مورد فداییان اسلام.

■ کتابشناسی عمومی تاریخ سیاسی ایران از مشروطیت تا انقلاب اسلامی ایران / دکتر علیرضا ازغندی، چاپ اول، انتشارات کیهان، تهران، ۱۳۶۵، ۱۶۲ ص، رقی.

کتابشناسی عمومی تاریخ سیاسی ایران در بخش سوم در مورد مجلس، احزاب و گروهها، عناوین و مختصات آنها کتابهایی را ذکر می کند که در مطالعه موردی یا جمعی احزاب در ایران قابل استفاده اند. این کتابه نام بر اساس فهرست الفبایی مؤلفان تهیه شده و در مورد احزاب و گروهها ۵۹ مأخذ را با ذکر مختصات آنها از جمله نویسنده، تاریخ نشر، محل نشر، نوع قطع و تعداد صفحات می آورد. سایر قسمتهای کتاب شامل کتابشناسی تاریخ سیاسی ایران، نهضت ها و قیامها، فراماسونری و انجمن های سری، خاطرات، سفرنامه ها و غیره است.

■ مرانامه ها و نظامنامه های احزاب سیاسی ایران در دومین دوره مجلس شورای ملی / منصوره اتحادیه (نظام مافی)، تهران، نشر تاریخ ایران، ۱۳۶۱.

خانم اتحادیه در این مجموعه می کوشد تا مرانامه ها و آئین نامه های اجرایی احزاب و جمعیت های سیاسی فعال در دوره دوم مجلس شورای ملی را از لابلای روزنامه ها، جزوه ها و کتابها بیرون آورده و بصورت مطبوع در یکجا در دسترس علاقه مندان باین موضوع قرار بدهد. ولی حتی تغییرها و نقدهایی که توسط افراد و احزاب دیگر بر مرانامه حزب خاصی صورت گرفته را نیز در این کتاب گنجانده است. مانند «تنقید مرانامه فرقه اعتدالیون» توسط رسول زاده از فرقه دموکرات.

همچنین وی کوشیده است صورت تغییر یافته مرامنامه‌های احزاب در ادوار بعدی را نیز حتی الامکان بیاورد.

در این کتاب مرامنامه فرقه سیاسی دموکرات ایران و نظامه آن، مرامنامه حزب اجتماعیون عامیون، مرامنامه حزب اعتدالیون عامیون، نظامنامه مجمع ادب، مرامنامه جمعیت اتفاق و ترقی و نظامنامه داخلی آن، دستور اساسی جمعیت ترقی خواهان ایران، مرامنامه حزب اجتماعیون اتحادیون، مرامنامه فرقه اصلاحیون عامیون، پروگرام فرقه دانشناکسیون، نظامنامه جمعیت سوسیال دموکرات ایران و چندین بیانیه مربوط به احزاب و جمعیت‌های سیاسی آن دوره منعکس و مندرج می‌باشد. با توجه به عدم وجود کتاب مشابه در این زمینه، این کتاب تقریباً تنها مرجع جدی محسوب می‌شود.

■ مرامنامه و اساسنامه حزب رستاخیز ملی ایران / با مقدمه امیرعباس هویدا، دبیر

کل حزب رستاخیز ملی ایران، بی جا، بی تا، ۳۰ ص، وزیری.

این جزوه سی صفحه‌ای اختصاص به چاپ متن کامل مرامنامه و اساسنامه حزب رستاخیز ملت ایران دارد.

امیر عباس هویدا در مقدمه آن توضیح می‌دهد که این مرامنامه و اساسنامه پیش نویس مرامنامه و اساسنامه کاملی است که به مرور زمان تکمیل خواهد شد و نتیجه بررسی‌ها و کار فکری و جمعی کسانیکست که طی جلسات متعدد ابتداء با حضور ۳۰ نفر و آنگاه در جمع یکصد نفری پس از بحث و تبادل نظر و گفت و گوهای مختلف مورد مطالعه و تجدید نظر قرار گرفته است. نیز توضیح می‌دهد که بر سر اینکه نام حزب «حزب رستاخیز ملی ایران» یا «حزب رستاخیز ملت ایران» باشد، سخن بسیار گفته شده است.

■ نظام های تک حزبی و رستاخیز ملت ایران / مهدی مظفری، چاپ دوم، انتشارات

دانشگاه تهران، شماره سری ۱۵۰۱، ۱۳۵۴، ۲۰۷ ص، وزیری.

نویسنده در این کتاب با نمونه برداری از نظام‌های تک حزبی گوناگون، به نظام تک حزبی ایران در رژیم سلطنتی پیشین با تأسیس حزب رستاخیز توسط شاه می‌پردازد. از جمله این نظام‌های تک

حزبی که مؤلف به مطالعه آنها پرداخته می‌توان حزب فاندز اسپانیا، نظام‌های تک حزبی در آفریقای سیاه، حزب سوسیالیست عرب، حزب بعث، جبهه آزادیبخش الجزایر، حزب کمونیست اتحاد شوروی، حزب کمونیست جمهوری خلق چین را نام برد. نویسنده آنگاه به بررسی تاریخچه تشکیل و تحول حزب رستاخیز ایران، هیئات اجرایی موقت و دفتر سیاسی حزب، ویژگیهای حزب و مرامنامه حزب رستاخیز ملت ایران می‌پردازد.

■ **نهضت آزادی در اندیشه و عمل (با نقد و بررسی مبانی فکری و اصول سیاسی نهضت آزادی) / واحد سیاسی دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، چاپ اول، قم، واحد سیاسی دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، اردیبهشت ۱۳۶۸، ۲۳۲ ص، رقمی.**

کتاب حاضر، مقصد خود را تنها پرداختن به «نهضت آزادی ایران» به عنوان یک گروه خاص قرار نداده، بلکه انگیزه اصلی از انتشار این کتاب، بررسی و نقد جریان فکری و سیاسی عمده‌ای است که از نهضت مشروطیت به این سو، در اشخاص و گروه‌های مختلف به انحاء گوناگون خود را نشان داده است. این کتاب شامل دو قسمت کلی است در قسمت اول مبانی فکری و اصول پذیرفته این گروه مورد بررسی قرار می‌گیرد که در قالب مسأله اصلاح طلبی نوین مذهبی و پروتستانیسم در غرب و در ایران بدان اشاره می‌شود. همچنین مصطلحاتی چون اومانیسم، لیبرالیسم، دموکراسی، پراگتیسم و ساینتیسم از دید این نهضت مورد کند و کاو قرار می‌گیرد. در قسمت دوم، پس از مقدمه‌ای در باب برنامه‌های انگلیس و آمریکا برای متمول نمودن ایران، دیدگاه‌های نهضت در قبال مسائل مختلف از جمله جنگ تحمیلی، تسخیر سفارت آمریکا و غیر آن مورد بررسی قرار می‌گیرد.

■ **نهضت خداپرستان سوسیالیست / محمود نکو روح، چاپ اول، تهران، ۱۳۷۷، ۳۰۴ ص، وزیری.**

مؤلف در مقدمه می‌گوید: منظور از ارائه اثر حاضر، نشان دادن پیدایش، تکوین و تکامل یک جریان فکری و سیاسی در تاریخ چهل ساله اخیر است که در میان جریان‌های فکری و سیاسی و اجتماعی ایران رشد کرده و آثار و تبعات خاص خود را بخشیده است. در این کتاب که محدوده تاریخی بعد از شهریور ۲۰ تا انقلاب اسلامی ایران را در بر می‌گیرد در بخش اول با مطالب زیر آشنا می‌شویم: وضعیت سازمان‌های سیاسی [پس از شهریور ۲۰]، آغاز مبارزه خداپرستان سوسیالیست

(مهندس جلال الدین آشتیانی و محمد نخشب)، جبهه ملی دوم تا ۱۵ خرداد، آغاز مبارزات جاما، چگونه اسلام ایدئولوژی شد؟ پیام جاما در آن دوران، ریشه‌های حرکت اسلامی، مقاله‌هایی از بنیانگذاران نهضت، مقاله‌هایی از نسل دوم خدا پرستان.

در بخش دوم مطالب زیر آمده است: آغاز مبارزه فرهنگی، اوضاع اقتصادی و سیاسی از ۱۳۵۰ به بعد و...، نقش جاما در انقلاب، روند سیاسی قدرت بعد از انقلاب، مبانی اعتقادی، علل جدایی گروههایی از بستر فکری ما و....

■ یادنامه بیستمین سالگرد نهضت آزادی ایران / تهران، تبلیغات و روابط عمومی

نهضت آزادی ایران، آذرماه ۱۳۶۱، ۱۳۷، ص. رقی.

این کتاب، چنانکه از نام آن پیداست به مناسبت بیستمین سالگرد تأسیس نهضت آزادی ایران انتشار یافته است. در این کتاب مطالب زیر آمده است: نگاهی به مراسم سالگرد و بیانیه تأسیس نهضت آزادی ایران، نهضت آزادی ایران چه گفت و چه کرد، محاکمه سران و فعالین نهضت آزادی ایران، به یاد طالقانی، عطائی، شریعتی از مؤسسين نهضت آزادی ایران و مصاحبه با سخنگوی نهضت آزادی ایران.

عناوین برخی دیگر از جزوه‌ها و کتابها در این زمینه

در قسمتی که گذشت، کتابهای در دسترس در مورد احزاب و تشکلهای سیاسی از مشروطه تا به امروز شناسایی شده‌اند، آنچه اکنون می‌آید، عناوین کتابها و نشریاتی است که عمدتاً در دسترس نبوده و یا دسترسی به آنها برای نگارنده به دلایل مختلف مشکل بوده است. لذا تنها به ذکر عناوین و احیاناً ساید مشخصات آنها بسنده می‌شود:

- شناسنامه و اساسنامه جمعیت ایرانی دفاع از آزادی و حقوق بشر / بی‌جا، بی‌نا، بی‌تا.

- اساسنامه سندیکاهای کارگری / ناشر کمیته نبرد، بی‌نا، بی‌تا.

- اساسنامه موقت سازمان فداییان خلق ایران / سازمان فداییان خلق ایران، بی‌نا، بی‌تا.

- اساسنامه کانون نویسندگان ایران /

- حزب توده ایران چگونه می‌نگرد؟ نورالدین کیانوری، سازمان حزب توده ایران.

- حزب توده ایران در عرصه سیاست روز / نورالدین کیانوری، سازمان حزب توده ایران.
- حزب توده ایران در مبارزه علیه توطئه‌های ضد انقلاب / نورالدین کیانوری، سازمان حزب توده ایران.
- حزب توده ایران و برخی مسائل حاد روز / سازمان حزب توده ایران.
- حزب توده ایران و سیاست اتحاد و مبارزه / نورالدین کیانوری، سازمان حزب توده ایران.
- حزب توده ایران و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران / نورالدین کیانوری، سازمان حزب توده ایران.
- حزب توده در تئوری و عمل / سازمان مبارزه برای ایجاد جنبش مستقل کارگری.
- حزب توده و کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۲۰ / حسن ضیاء ظریفی، سازمان چریکهای فدایی خلق ایران.
- حقایقی چند پیرامون سازمان مجاهدین خلق ایران / احمد هاشمی نژاد.
- حول برنامه عمل سازمان چریکهای فدایی خلق ایران / سازمان چریکهای فدایی خلق ایران.
- خطاب به سومین کنگره حزب توده ایران. ناریا.
- خطوط اصلی مواضع سیاسی گروه انقلابی رستوم / گروه انقلابی رستوم.
- اسناد منتشره سازمان مجاهدین خلق ایران: مدافعات / سازمان مجاهدین خلق ایران.
- گفتگو با رهبران جنبش اسلامی خلق کردستان / شهاب، محمد، اسد.
- بررسی جنبشهای اسلامی و معرفی چهره‌های ناشناخته روحانیت معاصر / ابراهیم یزدی.
- بحران درون سازمان چریکهای فدایی خلق و ریشه‌های آن / سازمان چریکهای فدایی خلق ایران.
- تاریخچه مبارزات انقلابی مجاهدین خلق ایران / سازمان مجاهدین خلق ایران.
- تاریخچه گروه انقلابی ابوذر از بدو تأسیس تا کنون / گروه انقلابی ابوذر.
- تاریخچه گروه‌های تشکیل دهنده سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی / سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی.